

MOPE OKEAN

Алессандро
Барікко

Алессандро Барікко
Море-океан

© Alessandro Baricco, 1993, 2002

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2016

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2016

Моллі, моїй любій подрузі

Книга перша
Готель «Альмаєр»

1

Скільки сягає око – пісок, поміж останніми пагорбами та морем – море – у прохолоді пообіддя, що догоряє, благословенне вітром, що невпинно дме з півночі.

Берег. І море.

Удавана досконалість – краєвид для божественних очей – світ, який просто існує та й по всьому, безмовне існування води та землі, довершене й точне творіння, істина – *істина* – і знову ця рятівна людина-піщинка, через яку затинається райський механізм, дрібничка, якої вдосталь, щоб призупинити надійний апарат неблаганної правди, нікчемна річ, посіяна в пісок, майже невідчутна тріщина на цілісному полотні святої ікони, дрібний виняток у досконалості безмежного берега. Здаля вона видаватиметься лише чорною цяткою: у безвісті, нікчемна людина й нікчемний мольберт.

Мольберт кинув якір із чотирьох тонких мотузок, припнутих чотирма каменями на піску. Невідчутно гойдається на вітрові, що завжди дме з півночі. Чоловік узутий у високі чоботи та вдягнений у мішкувату рибальську куртку. Він стоїть, споглядаючи море, крутячи в руках тоненький пензлик. На мольберті – полотно. Немов вартовий – це *треба* зрозуміти – що стоїть, захищаючи цей клаптик світу від мовчазного вторгнення досконалості, маленька тріщинка, що розтинає дивовижні декорації буття. Адже завжди так: досить проблиску людського, щоб порушити спокій за мить до того, як він міг обернутися на *істину*, а натомість ураз знову стає очікуванням і питанням, утім проста й безмежна влада людини, яка є розщелиною та просвітом, кватиркою, крізь яку проникають потоки подій і безкінечна низка того, що могло б бути, бездонна прогалина, дивовижна рана, стоптана з краю до краю стежина, де вже нічого не може бути істинним, але все буде – достоту як кроки жінки, яка, загорнувшись у бузкову накидку, покривши голову, поволі зміряє

кроком берег, оминаючи морський приплив, розкреслюючи справа наліво вже загублену досконалість неозорої картини, поглинаючи відстань до чоловіка та його мольберта, аж поки не опинилася за кілька кроків від нього, настільки близько, що не важко спинитись і – мовчки – дивитись.

Чоловік навіть не обертається. І далі не зводить очей з моря. Тиша. Час від часу, вмочуючи пензлик у мідну чарку, кладе на полотно кілька легких штрихів. Ворсинки пензля залишають по собі ледь помітну блідесеньку темінь, яку вмить висушує вітер, відновлюючи первісну білизну. Вода. У мідній чарці – лише вода. А на полотні – нічого. Нічого, що можна *побачити*.

Як завжди, дме північний вітер, а жінка щільніше загортається у свою бузкову накидку.

– Плассоне, ви день у день тут працюєте. Навіщо ви носите з собою таку палітру барв, якщо не маєте сміливості ними малювати?

Ці слова ніби розбудили його. Вразили його. Він обернувся, щоб подивитися на жінчине обличчя. А заговоривши, не мав наміру відповідати:

– Прошу, не ворушіться, – мовить.

Потім, наблизивши пензля до обличчя жінки, хвильку вагається, торкається ним губ, поволі проводить з одного до другого кутка рота. Ворсинки забарвлюються карміновим. Подивившись на них, ледве вмочує у воду і знову зводить очі на море. На жіночих губах залишається ледве відчутний аромат, що навіює їй думку: «Морська вода, цей чоловік малює море морем», – і від цієї думки мороз поза шкірою.

Вона вже давно відвернулася, уже змірюючи неозорий берег математичною вервичкою своїх кроків, коли вітер висушує на полотні спалах рожевуватого світла, що самотньо хитається на білім тлі. Годинами можна спостерігати за цим морем, цим небом, усім разом, але не знайдеш нічого, схожого на цей колір. Нічого, що можна побачити.

У тій місцині приплив здійснюється ще до сутінок. За мить до. Вода оточує чоловіка і його мольберт, вона огортає їх поволі, але рішуче, а вони стоять, один та інший, незворушні, як мініатюрний острівець, двоголова обмілина.

Плассон – художник.

Забирає його щовечора човен, незадовго до заходу сонця, коли вода вже підступила йому до серця. Він сам так вирішив. Сходить на човен, вантажить мольберт і решту речей та дозволяє човну відвести його додому.

Вартовий відпливає. Він виконав свій обов'язок. Урятувався від небезпеки. І гасне в призахідному сонці ікона, яка і цього разу не перетворилася на святу. І все через того чоловіка-піщинку та його пензлі. Йому вже час іти, його година вже минула. Морок усе обірвав. Немає нічого, що б у темряві могло стати *справжнім*.

2

...і лише зрідка, дехто, у такі миті, зауваживши її, говорив пошепки:

– Від неї помре

чи

– Від неї помре

чи теж

– Від неї помре

чи навіть

А навкруги – пагорби.

Моя земля – міркував барон Кервол.

Власне, це й не хвороба, могла б бути, але вона не така серйозна, і якщо має назву, то вона, мабуть, надзвичайно легковага, промовив – і вона враз зникла.

– Коли вона була ще малою, яось приходить жебрак і заводить колискову, колискова лякає дрозда, який злітає й...

– ...лякає горлицю, яка здіймається і тріпотіння крил...

– ...крила, що тріпочуть, ледве чутний шум...

– ...це було років десять тому...

– ...горлиця пролітає повз її вікно, лише мить – і вона зводить очі від ігор, і я вже не знаю, її охопив такий жах, утім, жах білий, себто не такий, як у переляканої людини, а немов у людини, яка ось-ось зникне.

– ...тріпотіння крил...

– ...від якого душа тікає в п'яти...

– ...віриш?

Гадали, що переросте і все минеться. А тим часом у всьому палаці розіслали килими, бо, цілком очевидно, її лякали власні кроки, білі килими, повсюдно, кольору, що не зашкодить, безшумні кроки й непомітні кольори. Усі паркові стежки були коловими, хіба за

сміливим винятком кількох алей, що зивались, оперізуючи положисті рівні вигини – псалми, – і це цілком має сенс, зрештою, досить мати дещицю чуйності, щоб збагнути: кожен глухий кут – це ймовірна пастка, а два перетнуті шляхи – геометрично досконалий шал, якого досить, щоб налякати людину, серйозно охоплену чуйністю, а тим паче її, що не була *насправді* наділеною чуйною душею, а, якщо висловлюватися конкретно, була *охоплена* чуйністю душі неконтрольованою, здатною вибухнути в будь-яку мить її таємного життя – нікчемного життя, *насправді* дрібного, – яка потім діставалася серця невидимими шляхами, діставалась очей, рук та всього тіла, немов недуга, що *насправді* не є хворобою, а чимось не настільки серйозним, і якщо має назву, то вона, мабуть, надзвичайно легковага, промовив – і вона враз зникла.

Через те стежки в парку були коловими.

Утім, не варто забувати історію про Еделя Трюта, який не мав собі рівні у всій Країні в шовковому ткацтві. Тож покликав його барон одного зимового дня, коли снігу лежало заввишки з дитячий зріст, а холод був немов із потойбіччя, і дорога сюди була справжнім пеклом, кінь пихкав, абияк перебирав копитами по снігу, сповзав назад, коли здувало вітром, якщо не дістануся місця за десять хвилин, мабуть, помру, достоту як і те, що звати мене Еделем, помру, та ще й так і не дізнавшись, що в біса той барон прагнув мені показати такого важливого...

– Що бачиш, Еделю?

У доньчиній кімнаті барон стоїть перед довгою стіною без вікон, розмовляючи тихо, ласкаво, як у давнину.

– Що бачиш?

– Бургундське сукно, якісне, і цілком звичайні краєвиди, добротна робота.

– Це не абиякі краєвиди, Еделю. Принаймні не для моєї доньки.

Його доньки.

Це така собі таємниця, але треба спробувати її збагнути, скористатися уявою, забувши те, що відомо про світ, нехай уява

вільно блукає, сягаючи вдалину за межі речей, доки не побачить, що душа не завжди є діамантом, а часом натомість подібна до шовкового серпанку – це я здатен збагнути, – уяви прозорий шовковий серпанок, який будь-що може розітнути, навіть погляд, і подумай про руку, що торкається його, – жіночу руку – так – вона повільно ворухиться, поволі беручи його пальцями, але цей дотик засильний, і здіймає його, ніби не рукою, а повівом вітру, тримаючи пальцями, ніби то зовсім не пальці, а... – ніби то не пальці, а думки. Отак. Ця кімната – це та сама рука, а моя донька – це шовковий серпанок.

Звісно, я збагнув.

– Мені, Еделю, потрібні не водограї, а тихе озерне плесо, не дуби, а берези, а оті гори на тлі мають обернутися на пагорби, день – на захід сонця, а вітер – на бриз, міста – на села, замки – на сади. А якщо не обійтися без соколів, то нехай вони літають удалині.

Так, я збагнув. Одначе маю питання: а як же з людьми?

Барон замовк. Роздивляється всіх персонажів на величезному гобелені, одного за одним, ніби прислухаючись до їхньої думки. Ходить від стіни до стіни, але ніхто не промовляє ані слова. Хоч варто було сподіватися.

– Еделю, чи можна створити людей, які не скривдять?

Про це слід у Бога спитати в слухний час.

– Гадки не маю. Але спробую.

У майстерні Еделя Трюта протягом багатьох місяців обробляли кілометри шовкової нитки, яку привіз барон. Працювали, не промовляючи ні слівця, бо, за висловом Еделя, тиша мала просотати ткання сукна. Це була звичайнісінька нитка, тільки невидима, але вона там була. Отже, ткали вони в тиші.

Упродовж місяців.

Згодом одного дня до баронового палацу підїхав віз, на якому лежав шедевр Еделя. Три величезні сувої сукна, завважки як церковні хрести. Несуть їх широкими сходами, по довгих коридорах,

з кімнати в кімнату, до самого серця палацу, у кімнату, що чекала на них. І за мить до того, як їх розгорнули, барон пробурмотів:

– А як із людьми?

Едель усміхнувся.

– А якщо не обійтися без людей, то нехай вони літають удалині.

Барон обрав призахідні промені, щоб узяти доньку за руку й завести в її нову кімнату. Едель каже: щойно вона зайшла, зашарілася зачудувавшись, і барон злякався, що подив, можливо, завеликий, але це було лише на мить, бо враз чути непереборну тишу шовкового світу, де милостива земля радісно спочивала, а маленькі люди, які висять у повітрі, неквапливим кроком змірювали бліду небесну блакить.

Едель каже – і це годі забути, – що вона довго роззиралася навкруги, а потім, обернувшись, *усміхнулася*.

Її звали Елізвін.

Голос вона мала прекрасний – оксамитовий, а коли йшла, то ніби ковзала в повітрі так, що не можна було очей відвести. Час від часу, без причини, їй подобалось бігати коридорами назустріч невідомо чому по цих білих жахливих килимах, вона вже не була тінню, як раніше, і бігала, але лише зрідка, так, що ставало чутно, як дехто в ці миті, побачивши її, пошепки, промовляє...

3

У готель «Альмаєр» можна добутися пішки, спустившись стежкою, що йшла від каплички Сент-Аман, або в екіпажі по дорозі до Куартеля чи пароплавом униз річкою. Професор Бартлбум дістався сюди випадково.

- Це готель Миру?
- Ні.
- Готель Сент-Аман?
- Ні.
- Поштовий готель?
- Ні.
- Королівський оселедець?
- Ні.
- Добре. Чи маєте вільну кімнату?
- Так.
- Вселяюся.

Журнал реєстрації гостей очікував, розгорнений, на дерев'яному пюпітрі. Щойно застелене паперове ложе, що чекало на чужі мрії та імена. Перо професора сластолюбно пірнуло під простирадла.

Ісмаель Аделанте Ісмаель проф. Бартлбум.

Із завиванцями та всім таким. Добра справа.

- Перший Ісмаель – це мій батько, а другий – мій дід.
- А це хто?
- Аделанте?
- Ні, не той, а ...цей.
- Проф.?
- Еге.
- Професоре, хіба ні? Тобто *професор*.
- Яке дурне ім'я.

– Це не ім'я... я і є професор, викладаю, розумієте?

Іду вулицею, а люди зі мною вітаються: «Добридень, професоре Бартлбуме, доброго вечора, професоре Бартлбуме», – але це не ім'я, це мій фах, я викладач...

– Не ім'я?

– Ні.

– Гаразд. Мене звати Діра.

– Діра.

– Так. Іду вулицею, а люди зі мною вітаються: «Добридень, Діро, доброго вечора, Діро, яка ти гарна сьогодні, Діро, яка гарна на тобі сукня. Чи ти була не бачила Бартлбума, ні, він у своєму номері, другий поверх, останній углиб коридору, ось вам рушники, візьміть, з видом на море, сподіваємося, ви не нудьгуватимете».

Професор Бартлбум – від тієї миті просто Бартлбум – узяв рушники.

– Пані Діро...

– Слухаю?

– Чи можу я поставити вам одне запитання?

– Яке ж це?

– Скільки вам років?

– Десять.

– Он воно як.

Бартлбум – донедавна ще професор Бартлбум – схопивши валізи, покрокував до сходів.

– Бартлбуме?

– Слухаю?

– У панянок не годиться питати вік.

– Справді, даруйте.

– Другий поверх. Останній углиб коридору.

У кімнаті вглиб коридору (на другому поверсі) було ліжко, шафа, два стільці, піч, маленький письмовий стіл, килим (синій), дві однаковісінькі картини, рукомийник із люстерком, скриня та

хлопчик: сидів на підвіконні при (розчиненому) вікні, повернувшись спиною до кімнати, чеберяючи ногами в повітрі.

Бартлбум слабенько кахикнув, так, аби тільки подати голос.

Нічого.

Зайшовши до кімнати, поставив валізи й пішов роздивлятися картини (однаковісінькі, неймовірно), сів на ліжко, з неприховуваною полегкістю роззувся, підвівся знову, пішов глянути в люстерко, переконавшись, що це досі він (ніколи ж не знаєш), зазирнув у шафу, повісив плаща й підійшов до вікна.

– Ти частина кімнатної обстави чи випадково зайшов?

Хлопчина й на міліметр не ворухнувся. Але відповів:

– Обстави.

– А.

Бартлбум знову повернувся до ліжка, скинувши краватку, випростався на ньому. Плями й сирість на стелі як тропічні квітки, намальовані чорно-білими барвами. Заплющивши очі, заснув. Наснилося йому, що його покликали на заміну жінці-гарматі в Цирку Бозендорфа, а він, вийшовши на манеж, у першому ряду помітив свою тітку Аделаїду, витончену жінку сумнівних звичаїв, яка перед тим цілувала якогось пірата, потім однакову з нею жінку, й, урешті, дерев'яну статую святого, котрий насправді був ніякою не статуєю, а несподівано закрокував просто до нього, Бартлбума, вигукуючи щось, чого він ніяк не міг добре розчутити, викликавши в глядачів таке обурення, що він, Бартлбум, мусив нахилити п'ятами, відмовившись навіть від заслуженої умовленої винагороди, про яку домовлявся з директором цирку – 128 сольдо, якщо точно. Коли він прокинувся, хлопчик досі сидів у кімнаті. Проте він вже обернувся й дивився на професора. Крім цього, хлопчина ще й говорив:

– Чи бували ви колись у Цирку Бозендорфа?

– Перепрошую?

– Я спитав вас, чи ви колись відвідували Цирк Бозендорфа?

Бартлбум сів на ліжку.

– А ти що знаєш про Цирк Бозендорфа?

– Нічого. Лише бачив його, він проїжджав у нас торік. І тварини в них були, і все-все. І жінка-гармата.

Бартлбум завагався, чи слід йому напитувати звісток про тітку Аделаїду. Вона, дійсно, померла багато років тому, але це хлоп'я, як видається, собі на умі. Зрештою вирішив тільки злізти з ліжка й підійти до вікна.

– Можна? Мені треба трохи подихати свіжим повітрям.

Хлопчина трішки посунувся на підвіконні вбік. Холодне повітря й північний вітер. А перед очима, аж до нескінченності, море.

– Що ти робиш, просиджуючи на підвіконні увесь час?

– Споглядаю.

– Небагато тут навиглядаєш.

– Жартуєте?

– Та море хіба, згоден, але ж море завжди таке, завжди однакове, до самого обрію море, хіба промине човен, якщо поталанить, це ж не кінець світу.

Хлопчик повернувся до моря, відтак знов до Бартлбума, потім знову до моря і знов обернувся до Бартлбума.

– На скільки ви приїхали? – спитав він.

– Не знаю. На кілька днів.

Хлопчина, зіскочивши з підвіконня, попростував до дверей і, спинившись на порозі, кілька хвилин пильно роздивлявся Бартлбума.

– А ви приємний. Може, коли поїдете від нас, не будете вже таким недоумком.

У Бартлбумові зростала цікавість дізнатися, хто їх виховав такими, цих дітлахів. Якась феноменальна людина, мабуть.

Вечір. Готель «Альмаєр». Номер на другому поверсі у глибині коридору. Письмовий столик, гасова лампадка, тиша. Сіре вбрання, а в ньому – Бартлбум. Двоє сірих капців, а всередині – його ноги. Білий аркуш паперу на письмовім столі, перо та чорнильниця. Пише Бартлбум. Пише.

*Серце моє,
я приїхав до моря. Я позбавляю Вас опису труднощів і прикрощів, що спіткали мене під час подорожі: важливо лише те, що зараз я тут. Готель гостинний: простенький, але гостинний. Розташований на вершині невеличкого пагорба, просто напроти морського узбережжя. Увечері здійснюється приплив, і вода дістається майже під моє вікно. Ніби перебуваєш на кораблі. Вам би сподобалося.*

Я ніколи не плавав на кораблі.

Завтра розпочну дослідження. Здається, це ідеальне місце. Я не приховую, що справа мені випала важка, але... Ви знаєте, єдина в цілیم світі знаєте, як я рішуче налаштований вчасно довести до кінця твір, який я замислив та розпочав блаженного дня дванадцять років тому. Я втішатимусь, уявляючи, що Ви в доброму здоров'ї й Вашій душі радісно.

Справді, я раніше про це ніколи не міркував, та я дійсно ніколи не плавав на кораблі.

У самотності цього віддаленого від світу місця мене не покидатиме впевненість, що Ваша ласка в розлуці не загубити спогад про того, хто кохає Вас і хто на віки залишиться Вашим.

Ісмаель А. Ісмаель Бартлбум

Поклавши перо, згортає аркуш, кладе його в конверт. Підвівшись, добуває зі своєї валізи скриньку з червоного дерева, піднявши вічко, кидає в скриньку листа, незапечатаного й без адреси. У скриньці сотні таких самих конвертів. Розкритих та неадресованих. Бартлбум має тридцять вісім років. Вірить у те, що десь у світі зустріне одного дня жінку, яка споконвіку є його жінкою. Інколи він нарікає, що доля вперто, так нетактовно, непоступливо не хоче його помічати, але з часом він навчився ставитися до цього дуже спокійно. Майже щодня, уже багато років, він, узявши до рук перо, пише їй. Він не має ні імен, ані адрес, які треба зазначити на конвертах, але має життя, про

яке варто розповісти. А кому ж, як не їй? Гадає, що, коли вони зустрінуться, приємно буде поставити їй на коліна скриньку з червоного дерева, сповнену листів, і промовити:

– Я чекав на тебе.

Вона відчинить скриньку, й поволі, коли схоче, прочитає всі листи один по одному й, повертаючись назад довжелезною ниткою синіх чорнил, прийме роки – дні та миті, – які цей чоловік іще до їхнього знайомства подарував їй. Чи, може, просто перевернувши скриньку, ошелешена тим чудернацьким снігопадом листів, осміхнеться, промовляючи до цього чоловіка:

– Ти божевільний.

І навіки покохає його.

4

- Отче Плюшу...
- Слухаю, бароне.
- Моїй доньці завтра виповниться п'ятнадцять років.
- ...
- Уже сплигло вісім років, відколи я довірив вам її лікувати.
- ...
- Ви її не зцілили.
- Ні.
- Вона має взяти шлюб із чоловіком.
- ...
- Має вийти з цього замку й побачити світ.
- ...
- У неї мають бути діти і...
- ...
- Зрештою, вона ж має почати жити, раз і назавжди.
- ...
- ...
- ...
- Отче Плюшу, моя донька мусить одужати.
- Звісно.
- Знайдіть кого-небудь, хто здатен їївилікувати. І привезіть сюди.

Найвідомішого в Країні лікаря звали Аттердель. Чимало хто на власні очі бачив, як він воскрешав мертвих, які вже були радше на тому світі, ніж на сьому; пропащі, справді, а він витягував їх із пекла, повертаючи до життя, що часом спантеличувало, а іноді навіть було недоречним, але всі розуміли, що такий у нього фах, і ніхто не вмів того робити, як він, отож вони й воскресали на втіху друзям і всім родичам, які мусили тепер усе переробляти заново, відкладаючи сльози та спадок до кращих часів: може, наступного разу, добре поміркувавши довгенько, звернуться до якого-небудь нормального

лікаря, котрий просто вбиває пацієнтів та й по всьому, а не такого, як оцей, що ставить їх на ноги лише через те, що найвідоміший у цілій Країні. Та ще й найдорожчий.

Тож отцю Плюшеві спав на думку саме Аттердель. І не тому, що він надто йняв віри в лікарів, аж ніяк, але про все, що стосувалося Елізвін, слід було думати головою барона, а не своєю. А барон вірив у те, що там, де Господь безсилий, упорається наука. Господові не вдалося. Тому прийшла черга Аттерделя.

Він приїхав до замку в чорному налощеному екіпажі: видовище трохи жалобне, зате надзвичайно театральне. Стрімко збігши сходами до отця Плюша, майже не підводячи на нього очей, спитав:

– Чи ви й є барон?

– Якби ж то.

Типова для отця Плюша відповідь. Ніколи не міг утриматися. Ніколи не казав того, що мав би сказати. Спершу йому на думку спадало дещо інше. Лише на хвильку перше. Проте цього було більше, ніж удосталь.

– Отже, ви отець Плюш.

– Еге.

– Це ви мені писали.

– Писав.

– Ох і дивна у вас манера писати.

– У якому сенсі?

– Не було потреби писати римуючи. Я б усе одно приїхав.

– Ви в тому впевнені?

Приміром, цієї миті правильно було б сказати таке:

– Даруйте, це була дурна гра.

І справді, ця відповідь чудово склалася в голові отця Плюша, гарна, рівненька й чистенька, але лише на мить запізнилась, і цієї дешиці вистачило, щоб з язика злетів шквал слів, які, щойно торкнувшись поверхні тиші, беззаперечно блискуче викристалізувалися в питання цілком недоречне:

– Ви в тому впевнені?

Аттендель підвів очі на отця Плюша. Це був більше ніж погляд. Це був медичний огляд.

– Цілком у цьому впевнений.

Мають одну добру рису ці люди, вчені: вони в цьому впевнені.

– Де дівчинка?

«Звісно, Елізвін... так мене звати. Елізвін».

«Так, лікарю».

«Ні, справді, не боюся. Завжди так розмовляю. Такий у мене голос. Отець Плюш каже, що...»

«Дякую, пане».

«Не знаю. Найдивовижніші речі. Але це не страх, власне *страх...* то дещо інше... страх приходить ззовні, я це збагнула, от ти стоїш і тебе *охоплює* страх... ось ти стоїш, а ось він... отак... ось він, а ось я, але зі мною трапляється так, що несподівано *мене тут вже немає*, а є лише він... який, одначе, зовсім не страх...а не знаю, що воно таке, а ви знаєте?»

«Так, пане».

«Так, пане».

«Це немов відчувати, що помираєш. Чи зникаєш. Саме так: *зникаєш*. Видається, ніби очі в тебе сповзають з обличчя, а руки перетворюються на чужі, а ти й міркуєш, що зі мною коїться? А серце в грудях калатає несамовито, спокою тобі не дає... й звідусіль ніби частини від тебе відокремлюються, і ти їх уже не відчуваєш... загалом, ти ось-ось відділишся, й у цю мить я переконую себе, що треба про що-небудь думати, треба чіплятися за цю думку, тож, якщо мені вдається подумки уявити себе маленькою, усе минає, треба тільки опиратися, але справа в тім, що... і це дійсно жахливо... справа в тім, що *думок більше немає*, у жодному куточку всередині тебе, ані єдиної думоньки, а лише *відчуття*, розумієте, відчуття... й найсильніше – це пекельна лихоманка, нестерпний сморід плісняви, сморід мертвичини просто в горлянці, пропасниця та гризота, щось мене гризе, біс, що гризе тебе, роздираючи на шматки, це...»

«Даруйте, пане».

«Так, час від часу все набагато... простіше, тобто я відчуваю, як зникаю, так, але з насолодою, тихо, тихо... це емоція, отець Плюш каже, що це – *емоція*, він каже, що я зовсім беззахисна перед емоціями, і здається, що все заходить просто в мої очі та мої...»

«У мої очі, саме так».

«Ні, цього я не пригадую. Я знаю, що нездужаю, але... Часом є речі, яких я не боюся, тобто так трапляється не завжди, позавчора вночі була страшенна злива, блискавиці, вітер... але мені було спокійно, справді, не відчувала страху, взагалі нічого... А потім задосить і якогось кольору чи предмета з якимись певними обрисами, чи... чи обличчя людини, що проходить повз, саме так, обличчя, часом обличчя жаскі, хіба ні? – часом трапляються настільки *реальні* обличчя, й мені видається, що вони на мене накидаються, обличчя, які *виють*, ви розумієте, що я хочу сказати? Вони виють просто на тебе, жах, і захиститися від них ніяк, немає... способу...»

«Кохання?»

«Отець Плюш іноді читає мені книжки. Від них я не почуваюся кепсько. Батько б заперечував, але... загалом, трапляються й історії... здатні хвилювати, *емоційні*, розумієте? Про убивць чи коли гине людина... але я можу слухати про будь-що, коли так написано в книзі, дивна річ, я можу навіть *заплакати* – й це приємно та не заважає той сморід мертвщини, *плачу* і квіт, а отець Плюш продовжує читання, і так приємно, але не треба, щоб батько про це знав, він нічого про це не знає, і, мабуть, ліпше, щоб...»

«Звісно, я люблю свого батька. А що?»

«Білі килими?»

«Не знаю».

«Одного дня я бачила, як батько спить. Зайшла в його кімнату й побачила. Батька. Він спав, скрутившись калачиком, як діти сплять, на боці, підібгавши під себе ноги і стиснувши руки в кулаки... я ніколи цього не забуду... мій батько, барон Кервол. Спав, немов

дитина. Чи розумієте ви це? Як же можна не боятися, якщо навіть... як же не боятися, якщо навіть?..»

«Не знаю. До нас ніхто ніколи не приїздить...»

«Часом. Я це помічаю, так. Розмовляють поволі, коли зі мною, і складається враження, що навіть рухаються більш... більш *повільно*, ніби бояться щось зламати. Проте не знаю, чи...»

«Ні, не важко... *інакше*, не знаю, ніби бути...»

«Отець Плюш каже, що насправді я мала б бути нічним метеликом, але потім сталася помилка, і я прийшла сюди, та насправді мала б бути трохи в іншому місці, й тому зараз усе так складно, тому природно, що мене все зранює, маю бути дуже терплячою й чекати, складна то річ, розумієте, перетворити метелика на жінку...»

«Добре, пане».

«Це така собі гра, це не зовсім *справжнє*, але й не зовсім *штучне*, якщо ви знаєте отця Плюша...»

«Певна річ, пане».

«Хвороба?»

«Так».

«Ні, мені не страшно. *Цього* я не боюся, справді».

«Зроблю».

«Так».

«Так».

«Отже, до побачення».

«.....»

«Пане».

«Пане, даруйте».

«Я хотіла сказати, що свідома того, що нездужаю й не спроможна навіть вийти звідси, інколи навіть бігти для мене є надто...»

«Я хочу сказати, що я хочу жити, я зроблю будь-що, щоб це життя мати уповні, щоб аж до божевілля, байдуже, можу навіть з'їхати з глузду, якщо доведеться, але не хочу губити життя, я прагну жити, справді, якщо навіть це болісно до смерті, я хочу жити. Я житиму, правда?»

«Правда ж я житиму?»

Оскільки наука – дивна річ, дивна звірина, що влаштовує собі лігва в найабсурдніших місцях, працюючи за ретельними планами, які для стороннього ока не можуть не видаватися незбагненими й навіть часом *комічними*, настільки вони подібні до безтямного блукання, але натомість є геометрично-вивіреними мисливськими стежками, тенетами, розставленими по-мудрому витончено, і стратегічними битвами, спостерігаючи за якими, часом стаєш трохи приголомшеним, як трапилося з бароном Керволом, коли той зодягнений у чорне лікар нарешті до нього заговорив, дивлячись йому просто у вічі, з холодною упевненістю, але водночас, сказати б, і з дрібною *ніжністю*, що надзвичайно безглуздо, знаючи людей науки, і зокрема лікаря Аттерделя, але не цілком незбагненно, якщо тільки спромогтися зазирнути в голову лікаря Аттерделя загалом, та зокрема йому в очі, у яких образ величного й сильного чоловіка – не більше, не менше, як барона Кервола особисто – без упину зводився до образу чоловіка, що, скрутившись калачиком у ліжку, спав, мов *дитина*, високий і впливовий барон та маленький хлопчик, один усередині іншого, і вже годі було їх розрізнити й, зрештою, зворушитись, навіть якщо ти справжній науковець, беззастережно, лікар Аттердель, тієї миті, коли з холодною впевненістю та дрібною ніжністю подивився у вічі баронові Керволу, сказавши: «Я можу врятувати вашу доньку», – він зможе врятувати мою доньку, – але це буде нелегко, а в певному сенсі навіть страшенно ризиковано – ризиковано? – це експеримент, ми не знаємо, які будуть наслідки, гадаємо, що зарадить у такому випадку, як цей, ми це вже бачили багато разів, але ніхто насправді не в змозі стверджувати... – ось вам геометрично вивірені тенета науки, незбагненні мисливські стежини, гра, у яку зіграє цей чоловік, убраний у чорне, проти хвороби, слизької та невловимої, на яку нездужає дівчинка надміру тендітна, щоб жити, й надто жива, щоб померти, фантастичної недуги, яка, утім, має одного ворога, жахливого, ризиковане зілля, але блискуче, цілком абсурдне, якщо добре придивитися, настільки,

що навіть людина науки притишує голос точнісінько тієї миті, коли просто в незворушні очі барона називає його на ім'я, не більш як звичайне слово, але в нім є те, що врятує його доньку, а може, уб'є її, але ймовірніше таки врятує, одне-єдине слово, однак по-своєму безмежне, навіть чарівне, нестерпно просте.

– *Море?*

І не ворухнулись очі барона Кервола. Аж до межі земель, якими він володіє, у ту мить немає щирішого подиву, ніж той, що хистко спинається на ноги у бароновім серці.

– Ви врятуєте мою доньку морем?

5

Наодинці, посеред берега Бартлбум споглядав. Босоніж, закотивши штанини, щоб не замочити, з нотатником під пахвою та у вовняному капелюсі. Споглядав, ледь нахилившись уперед, землю. Розглядаючи те самісіньке місце, у якому хвиля, розбившись, по тому як відкотилася метрів на десять назад, ширилась – обертаючись на озеро, дзеркало, що розпливалося, наче жирна пляма, – здіймаючись невеличким схилом на березі й нарешті зупиняючись (її край облямовував тендітний *perlage*^[1]), щоб, на мить колихнувшись, урешті-решт переможено спробувати елегантно повернутися, стікаючи назад, у зворотному шляху, що здається на позір таким простим, але насправді стала здобиччю пористих спраглих пісків, що, доти покірні, раптом прокидалися, і короткий забіг води, що розбивалася, обривався в безвість.

Бартлбум споглядав.

У недовершеном колообігу свого оптичного всесвіту досконалість цього коливального руху давала обіцянки, що неповторна унікальність кожної окремої хвилі прирікала на недотримання. І не було засобу зупинити це постійне чергування, творення та руйнування. Його погляд шукав правди, яку можна описати словами й підкорити чіткому та довершеному образу, а натомість поспішав слідом за рухомою невизначеністю плину туди й назад, яку будь-який вчений погляд плекав і висміював.

Це дратувало. Треба було якось зарадити. Бартлбум зупинив погляд. Утупившись перед собою, осягав очима мовчазну та незворушну ділянку берега. І вирішив зачекати. Він мав припинити бігти за тією виснажливою гойдалкою. Якщо Магомет не йде до гори... і таке інше, міркував він. Рано чи пізно опиняться – в полі зору погляду, який він зі своєю науковою холоднокрівністю вважав за пам'ятний – чіткий обрис, облямований піною, хвилею, на яку він чекав. І так вона закарбується, ніби відбиток, у його пам'яті. І він її

осягне. Таким був його задум. Із цілковитим самозреченням Бартлбум поринув у безрух, позбавлений почуттів, перетворившись, так би мовити, на неупереджений і безпомилковий оптичний прилад. Він майже не дихав. У чіткому колі, викресленому його поглядом, запала нереальна тиша, як у лабораторії. Він немов обернувся на пастку, незворушну й терплячу. Вичікував свою здобич. І здобич поволі припливла. Пара жіночих черевиків. Високих, але жіночих.

– А ви, певно, Бартлбум.

Бартлбум насправді чекав на хвилю. Абощо. Підвівши очі, зауважив жінку, загорнуту в елегантну бузкову накидку.

– Бартлбум, так... так... професор Ісмаель Бартлбум.

– Ви щось загубили?

Бартлбум збагнув, що досі стоїть, нахилившись уперед, застигши, немов науковий оптичний прилад, яким обернувся. Він випростався з усією природністю, на яку був здатен. Мізерною.

– Ні. Я працюю.

– Працюєте?

– Так, роблю... роблю дослідження, розумієте, дослідження...

– Ага.

– Наукові дослідження, от що...

– Наукові?

– Так.

Тиша. Жінка щільніше загорнулась у бузкову накидку.

– Мушель, лишайників, щось таке?

– Ні, хвиль.

Саме так: *хвиль*.

– Себто... он бачте, куди вода доходить... підіймаючись на берег, потім спиняється... ось, саме у тому місці, де зупиняється... триває лише мить, дивіться, ось, як, приміром, отам... бачте, завдовжки лише мить, а відтак зникає, але, якщо комусь вдасться спинити цю мить... коли вода спиняється, саме це місце, цей вигин... саме це я й вивчаю.

Місце, де спиняється хвиля.

– І що ж там вивчати?

– Ну, це важливе місце... часом на це не зважають, але, якщо добре поміркувати, на тому місці відбувається щось виняткове, щось... виняткове.

– Справді?

Бартлбум ледь нахилився до жінки. Скидалося на те, що він має оповісти таємницю, коли промовив:

– Там закінчується море.

Море безмежне, море-океан, який нескінченно простягається куди сягає око, жаске всемогутнє море, малесеньке місце, нікчемна мить. Саме це мав на увазі Бартлбум.

Жінка позирнула оком по хвилі, що безтурботно повзла туди й назад, по піску. А коли знову звела очі на Бартлбума, ці очі всміхалися.

– Мене звати Енн Деверіа.

– Величезна честь для мене.

– Я теж із готелю «Альмаєр»

– Чудова звістка.

Дме, як завжди, вітер із півночі. Два жіночі черевики пройшлися по тому, що було лабораторією Бартлбума, віддалившись на кілька кроків. А потім спинилися. Жінка обернулася.

– Ви ж вип'єте зі мною чаю по обіді сьогодні, правда?

Дещо Бартлбум бачив лиш у театрі. А в театрі завжди відповідали таким робом:

– Залюбки.

– Енциклопедія меж?

– Так... повна назва така: «Енциклопедія меж, властивих природі, з додатком про межі людських можливостей».

– І ви її пишете...

– Так.

– Самотужки?

– Так.

– Молока?

Бартлбум пив чай завжди з лимоном.

– Так, дякую... молока.

Хмара.

Цукор.

Ложечка.

Ложечка крутиться в чашці.

Ложечка зупиняється.

Ложечка на блюдці.

Енн Деверіа сидить навпроти, слухаючи.

– Природа наділена дивовижною досконалістю, яка є наслідком суми меж. Природа досконала, бо не є нескінченною. Якщо розумієш, де межа, то збагнеш, як працює механізм. Суть у тому, щоб збагнути межі. Візьміть річки, приміром. Річка може бути довгою, довжелезною, але не безкінечною. Для того, щоб система діяла, річка має бути скінченною. А я вивчаю, наскільки вона може бути довгою перше, ніж добігти кінця. 864 кілометри. Це одна зі статей, які я вже написав: «Річки». Це забрало в мене певний час, ви ж чудово розумієте.

Енн Деверіа розуміла.

– Скажімо так: листочок із дерева, якщо до нього придивитися, це надзвичайно складний світ, але скінченний. Найбільше листя росте в Китаї: завширшки метр і 22 сантиметри, завдовжки приблизно вдвічі більше. Величезне, але не безкінечне. І є у цій чітка логіка: більше листя могло б вирости лише на величезному дереві, а найвище дерево, що росте в Америці, не перевищує 86 метрів, значна, звісно, висота, але недостатня, щоб утримувати кількість, хоч теж обмежену, адже вона, безперечно, обмежена, більше листя, ніж те, що росте в Китаї. Чи бачите логіку?

Енн Деверіа її бачила.

– Це дослідження клопіткі та важкі, їх годі заперечувати, але важливо зрозуміти. Описати. Останньою написаною мною статтею була «Заходи Сонця». Знаєте, те, що дні *добігають кінця*, – геніальне. Це геніальна система. Спочатку дні, за ними ночі. І знову дні. Це видається неминучим, але в цьому – геніальність. І там, де природа вирішує встановити власні межі, вибухає видовище. Заходи Сонця. Я вивчав їх цілими тижнями. Нелегко *збагнути* захід Сонця. У нього власний час, розміри, барви. А оскільки не існує навіть одного-єдиного заходу Сонця, подібного до решти, учений має вміти вирізняти особливості та відокремлювати сутність, щоб потім мати змогу сказати, що *це є* Захід Сонця, саме той захід Сонця. Я вас не занудив?

Енн Деверіа не нудьгувала. Тобто не дужче, ніж зазвичай.

– Тому я й приїхав до моря. Море. І воно теж закінчується, як і все інше, але, бачте, у цьому теж є певна подібність із заходами Сонця, складність у тім, щоб відокремити ідею, тобто узагальнити кілометри й кілометри рифів, берегів у єдиний образ, у поняття, що втілює *кінець моря*, щось таке, що можна описати в кількох рядках, що можна записати до енциклопедії, щоб згодом люди, читаючи її, збагнули, що море – скінченне, і як незалежно від того, що, можливо, відбувається навколо них, незалежно від...

– Бартлбуме...

– Слухаю?

– Спитайте, чому я сюди приїхала. Я.

Тиша. Зніяковіння.

– Я вас про це не питав, адже так?

– Спитайте про це в мене зараз.

– Чому ви сюди приїхали, мадам Деверіа?

– Щоб зцілитися.

Знову зніяковіння, знову тиша. Бартлбум бере чашку, підносить її до губ. Спорожняє. Немов про все забуто. Ставить на стіл.

– Зцілитися від чого?

– Це дивна недуга. Подружня невірність.

– Перепрошую?

– Подружня невірність, Бартлбуме. Я зрадила чоловіка. І мій чоловік гадає, що морський клімат умиротворить пристрасті, морський краєвид збудить почуття моралі, а самотність моря спонукає забути мого коханця.

– Справді?

– Справді що?

– Ви справді зрадили вашого чоловіка?

– Так.

– Іще чаю?

Розташувавшись на самісінькому краєчку світу, за крок до моря, готель «Альмаєр» не опирався, коли морок і того вечора змусив мало-помалу зблякнути барви його стін, і всієї землі, й цілого океану. Здавався, стоячи там на самоті, забудим. Немов процесія готелів усілякого різновиду та віку колись проходила цими краями, простуючи уздовж морського узбережжя, і з-поміж усіх вирізнівся від решти один, стомившись і промарширувавши поряд із мандрованими товаришами, вирішив зупинитися на цій подобі пагорба, поступившись власній слабкості, і схилив голову, чекаючи на свій кінець. Таким був готель «Альмаєр». Наділений красою, притаманною лише переможеним. І чистотою слабких речей. А ще досконалою самотністю, властивою тому, що вже втрачено.

Плассон, художник, нещодавно повернувся, змоклий, прихопивши свої полотна та фарби, сидів на носі човна, який штовхав уперед, рвучко гребучи веслами, рудоволосий хлопчина.

– Дякую, Доле. До завтра.

– Добраніч, пане Плассоне.

Як Плассон досі не помер від запалення легень, було загадкою. Людина не може стояти протягом кількох годин під північним вітром із мокрими ногами, коли припливна вода просякає їй штани, і рано чи пізно не померти.

– Спочатку він має дописати картину, – підсумувала Діра.

– Він ніколи її не допише, – казала пані Деверіа.

– Отже, він ніколи не помре.

У кімнаті номер три, на другому поверсі, світло, що відкидала гасова лампадка, м'яко освітлювало, розпорошуючи таємницю навколо, у надвечір'я, прекрасну вірність професора Ісмаеля Бартлбума:

Серце моє,

Господь знає, як я сумую цієї смутної години, за втіхою від Вашої присутності поряд та за полегшенням від Ваших усмішок. Праця втомлює мене, а море повстає проти моїх упертих спроб пізнати його. Я й гадки не мав, що так важко виявиться перебувати поруч із ним. І я кружляю, тримаючи свої знаряддя та зошити, не знаходячи початку того, що шукаю, хідника до хоч якої відповіді. Де починається кінець моря? Чи навіть так: що ми маємо на увазі, промовляючи слово «море»? Маємо на увазі величезну потвору, здатну проковтнути будь-що, чи хвилю, яка, спінуючись, омиває нам ступні? Воду, що її можна втримати в долоні чи прірву, яку годі побачити? Говоримо про все в однім слові чи в одному-єдиному слові все приховуємо? Я тут, за крок до моря, але так і не в змозі збагнути, де воно. Море. Море.

Сьогодні я познайомився з прекрасною жінкою. Але не ревнуйте. Я живу лише для Вас.

Ісмаель А. Ісмаель Бартлбум

Бартлбум писав спокійно й легко, ні на мить не спиняючись, аж так повільно, що ніщо не змогло би насторожити. Тішився з думки про те, що в такий самий спосіб одного дня вона його голубитиме.

Довгими тонкими пальцями, які звели з розуму не одного чоловіка, Енн Деверіа торкалася в сутінках перлин на своєму намисті – вервечки бажання – несвідомим жестом, яким зазвичай стримувала свою тугу. Спостерігала, як сіпається вогник у лампадці,

час від часу зиркаючи в люстерко на своє обличчя, підправлене засапаними відчайдушними маленькими спалахами. У світлі цих останніх поривчастих виблисків вона підійшла до ліжка, де під укривалами спала прегарна дівчинка, незважаючи на будь-що навкруги. Енн Деверіа глипнула на неї поглядом, для якого «дивитися» вже є занадто сильним окресленням, але дивовижним поглядом, що означає просто дивитись, ані про що не питаючи, бачити, і квіт; як двоє речей, що торкаються одна одної – очі та образ – погляд, який не *забирає*, а *отримує*, коли розум поринув у цілковите безслів'я, *єдиний* погляд, який насправді здатен нас урятувати – зовсім неторканий питаннями, ще не спаплюжений гріхом *знання* – єдина безневинність, спроможна запобігти зраненню речей, коли ззовні вони проникають у поле наших відчуттів – зору, слуху, бо буде не більш як диво *стояти перед*, ми та речі, і в очі *отримувати* цілий світ – отримувати – тільки – отримувати – в очі – світ. Так уміють бачити лишень очі Богоматері під церковними арками, янгол, що зійшов із золотавого неба в годину Благовіщення.

Темрява. Енн Деверіа в таїні власного ложа притискається до голого тіла дівчинки, загорнутої в легесенькі, як хмарина, ковдри. Її пальці торкаються неймовірної шкіри, а губи шукають у найпотаємніших зборках теплі пахощі сну. Енн Деверіа рухається повільно. Танок у холостому ході, завдяки якому щось поволі розтікається в голові, між ногами та повсюдно. Немає довершеного танцю, ніж цей, щоб у нім кружляти зі сном на *паркеті* ночі.

Останнє світло в останньому вікні згасло. Лише невпинна машина моря й надалі порушує тишу періодичним сплеском нічних хвиль, далеких згадок про бурі-сновиди й трощі снів-кораблів.

Ніч у готелі «Альмаєр».

Непорушна ніч.

Бартлбум прокинувся зморений і в поганому гуморі. Уві сні він провадив багатогодинні переговори про купівлю Собору в Шартрі з італійським кардиналом та врешті придбав монастир неподалік міста Ассизі за пожадливу ціну – шістнадцять тисяч крон і ніч із Доротеею, його кузиною, а також чверть готелю «Альмаєр» на додачу. До всього перемовини тривали на човні, що перебував у небезпечному полоні хвиль, та ще й під командуванням добродія, який називався чоловіком мадам Деверіа й, регочучи – регочучи, – розповідав, що зовсім не розуміється на морі. Бартлбум прокинувся виснаженим. І геть не здивувався, коли побачив, що верхи на підвіконні сидів той самий хлопчик, що й учора, нерухомо споглядаючи море. Проте розгубився, коли почув, як хлопець промовив, навіть не обернувшись:

– А я б від нього монастир його потягнув би за собою.

Бартлбум зліз із ліжка й, не сказавши ні слова, схопив хлопчину за руку та стягнув його з підвіконня, відтак потягнув за двері й, нарешті, по сходах униз, вигукуючи:

– Панно Діро! –

скочуючись униз сходами, аж поки приземлився на першому поверсі, де:

– ПАННО ДІРО! –

нарешті знайшов те, що шукав, а саме: приймальню – назвімо її так, – коротше, підійшов, міцно тримаючи випростаного хлопчину, до панни Діри – десяти років й ані на рочок більше, – зупинився, нарешті, з гордо-насупленим виглядом, який трохи згладжувала лише людська слабкість жовтенької нічної сорочки та який серйозніше бойкотувало вбрання згаданої паночки – нічний ковпак з вовни й широка кофтина.

Діра підвела очі від своїх розрахунків. Обидва – Бартлбум і хлопчик – стояли перед нею в стійці «струнко». Говорили один за одним, ніби вивчаючи її.

– Цей хлопчина бачить чужі сні.

– А цей чоловік розмовляє вві сні.

Діра зирнула на свої розрахунки. Навіть не піднісши голосу:
– Забирайтеся.
Забралися.

6

Бо моря барон Кервол ніколи в житті не бачив.

Його землі – суходіл: каміння, пагорби, болота, ниви, скелі, гори, ліси, галявини. Суходіл. Але моря – немає.

Для нього море було уявленням. Чи, ймовірніше, вервечкою уявних образів. Це було щось, що народжувалось у Червоному морі, розділеному Божою правицею навпіл, що подумки збільшувалося до всесвітнього потопу, у якому губилося, щоб згодом відновитися в обрисах пузатої арки, враз поєднуючись із образом китів (яких він не бачив ніколи, але часто уявляв) і звідти потім витікаючи знову, і це цілком збагнено, у кілька оповідок, які до нього дійшли, про величезних риб і драконів та підземні міста з чимраз яскравішим фантастичним блиском, що різко брижився в суворі риси обличчя його пращура, чий портрет багато років висить у відповідній галереї. Той пращур, за чутками, був мандрівником і плавав пліч-о-пліч із Васко да Гамою: у його трохи лихому погляді море звертало на зловісну стежку, відбиваючись у кількох непевних літописах про перебільшені описи піратських пригод, сплутуючись із цитатами святого Августина, який гадав, що океан – це бісівська домівка, повертаючись назад до імені Фессала, що, мабуть, було назвою якогось затонулого корабля чи, може, няньки, яка розповідала історії про кораблі та війни, ледь торкалось аромату певних матерій, привезених аж сюди з далеких країн і, нарешті, виринали в очах заморської жінки, яку зустрів чимало років тому й ніколи потім більше не бачив, щоб завмерти наприкінці такого ж плавання в уяві навколо материка, у пахощах фрукта, що, як йому розповідали, росте лише на морському узбережжі у південних країнах; куштуючи його, відчуваєш, яке сонце є на смак. Оскільки барон Кервол ніколи не бачив його, то море подорожувало в нього в уяві, як нелегал на борту вітрильника, що стоїть на якорі в порту з опущеними вітрилами, некривдний і зайвий.

Він би міг відпочивати тут довіку. Проте враз, за мить, витягли його з лігва слова чоловіка, зодягненого в чорне, на ймення Аттердель, присуд невблаганного посланця науки, покликаного створити диво.

– Я врятую вашу доньку. І врятую її *морем*.

Усередині моря. Цілком можна не повірити. Зачумлене й смердюче море, прихисток жахіть і людиножерська безоднева почвара, прадавня та язичницька, якої завжди боялися, а зараз, раптом

тебе запрошують, ніби на прогулянку, прописують її тобі,

бо це лікування, тебе невблаганно люб'язно штовхають

у море. І воно наразі стало модним лікуванням. Море має бути бажано холодним, дуже солоним та бурхливим, адже хвиля є невід'ємною частиною лікування від небезпек, що їх приносить із собою, які технічно слід побороти й морально опанувати в жаскій сутичці, якщо добре поміркувати, жаскій. І все через віру, скажімо, через переконання, що велика морська утроба спроможна розколоти шкаралупу хвороби, запустити канали життя, збільшити рятівні виділення з головних та периферійних залоз, пом'якшувальну ідеальну мазь для гідрофобів, меланхоліків, імпотентів, анемічних, самотніх, злостивих, заздрісних

і божевільних. Як шалений, якого везли в Брікстон,

під непроникним наглядом лікарів та науковців живосилом занурюють у крижану воду, збурену хвилями, потім, витягнувши з води й вимірявши реакції та зворотній зв'язок, знову занурюють, силоміць, певна річ, вісім градусів за Цельсієм, голову під воду, а він виринає, випускаючи крик, зі звірячою силою вивільняючись із рук медбратів і різноманітного персоналу, які всі є досвідченими плавцями, але це ніяк не зарадить проти сліпої люті звіра, що втікає, біжучи у воду голим, проклинаючи несамовитий згубний біль, сором та жах. Увесь берег заляк зняковівши, а той звір чимдалі біжить, а жінки вдалині опускали очі, хоча, звісно, хотіли побачити, ще й як хотіли б, звіра й те, як він біжить і, скажімо відверто, його оголеність,

саме таку, безладну наготу, заблукану в морі, надзвичайно принадну в сірому світлі, ту красу, що прохромлює наскрізь роки побожної освіти та пансіонів і зашаріння, проникаючи туди, куди й має дістатися, угору по нервах сором'язливих жінок, що в таїні широчезних і чистих жіночих

спідниць. Море, раптом здавалося, чекало на них споконвіку. Якщо вірити лікарям,

воно просто існувало впродовж тисячоліть, терпляче вдосконалюючись, маючи єдиний вивірений намір – прислужитись, як чудодійна мазь, що зарадить їхнім стражданням душі й тіла. Як повсякчас повторювали в бездоганних салонах бездоганим чоловікам і батькам бездоганні лікарі, сьорбаючи чай та карбуючи слова, пояснюючи з парадоксальною ввічливістю, що гидке море, і шок, і жах насправді є янгольськими ліками проти безпліддя, анорексії, нервового виснаження, менопаузи, надмірного збудження, тривоги та безсоння. Ідеальне лікування, що зцілить від турбот молодості й підготує до виконання жіночих обов'язків. Урочисте хрещення-посвята молодих дівчат, які стали жінками. Отже, прагнучи забути на мить про божевільного в брікстонському морі

(божевільний і далі біг, утім, біг на глибину, аж допоки зник з очей, наукова обмілина, що втекла від статистиків медичної науки, спонтанно віддавшись у лоно моря-океану), прагнучи забути його

(бо перетравили чоловіка величезні морські нутрощі, ніколи так і повернувши на берег, не виплюнувши у світ божий, як сподівалися, а натомість від нього залишився безформний мервецько-блідий міхур),

можна б згадати про жінку – одну жінку – поважну кохану матір і дружину. Яку з будь-якої причини – через хворобу – привезли до моря, яке б інакше вона ніколи не мала змоги побачити і яке тепер перетворилося на осердя її зцілення, справді безмежне, на яке вона дивиться, але якого не збагне. Вона стоїть простоволоса, босоніж, і в цім немає нічого мізерного, це абсурдно, укупі з тією білою

сорочкою та спіднім, що не прикриває литок, крізь які можна вгадати обриси тендітних стегон, це безглуздо, бо лише стіни її подружніх покоїв бачили її такою, однак саме в цій вбранні вона стоїть на величезному пляжі, де не застоюється в'язке повітря шлюбного ложа, а дме морський вітер, приносячи наказ про рятівну свободу, втрачену, забуту, придушену, знецінену протягом усього життя матері, дружини, коханої жінки. Й очевидно: *вона не може цього не відчувати*. Цієї порожнечі навколо без стін і зачинених дверей, а натомість попереду лише безмежна прозора бурхлива вода; уже саме лише це дарує чуттям свято, оргію для нервів і передсмак, що все ще попереду: укус крижаної води, страх, рідкі обійми моря, ураза для шкіри, і серце в п'ятах...

Її підводять до води.

На обличчя їй опускається, наче урочисте притаювання, шовкова маска.

Утім, ніхто так ніколи й не запитав про тіло божевільного з Брікстона. Варто це зазначити. А медики ставили експерименти, це зрозуміло. Кружляли неймовірні пари, пацієнт і його лікар, пацієнти прозорі, надзвичайно елегантні, яких пожирала зараза божественної млявості, й лікарі, подібні до мишей у льосі, що шукають вказівки, докази, числа та цифри, шпигуючи за пересуваннями недуги, що тікає від засідки, де на неї чатує парадоксальне лікування. Вони *пили* морську воду, ось до чого навіть дійшло, воду, яка вчора ще викликала жах та огиду, будучи привілеєм безпритульних диких людей із підсмаленою сонцем шкірою, пропадаючих покидьків. Вони пили її тепер *маленькими ковточками*, ці богоподібні інваліди, що вздовж лінії припливу ходили, непомітно тягнучи за собою ногу, неймовірно симулюючи шляхетну кульгавість, яка позбавляє їх звичного правила ставити одну ногу перед другою. Все правило за *лікування*. Хтось знаходив собі дружину, дехто писав вірші, цей звичайнісінький світ (відворотний, якщо придивитися ближче) несподівано обернувся, з *виключно медичною метою*, на край

безодні, від якої століттями відмовлялись, а зараз обрали, добровільно й задля науки, як променад страждання.

Омивання у хвилях – так називали його лікарі.

Зробили навіть пристрій, справді, такі собі паланкіни, мабуть, для пані й панянок, щоб *заховати їх від нерозважливих поглядів*. Вони сідали в паланкін, запнутий зусібич запонами градованих відтінків – неясковими кольорами, так би мовити, – і їх заносили в море, на кілька метрів углиб, і там, вийшовши з паланкінів, що ледь торкалися поверхні води, вони купалися з лікувальною метою, майже невидимі за своїми запонами, що розпрямлялися на вітру, паланкіни, схожі на шатро, що гойдаються, ніби у вбранні для неояснено загубленої в морі церемонії, що з берега видавалась виставою. Омивання у хвилях.

Лише наука *здатна* на певні речі,

це справді так. Зруйнувати столітню відразу до жахливої морської утроби, гнилля та смерті – й вигадати ідилію, яка поволі розповсюдиться на всі узбережжя світу. Одужання – немов кохання. А згодом ще й таке: якимсь на узбережжі в Деппері хвилиною на берег винесло човна, руїни, завбільшки з обмілину. І люди, зваблені хворобою, розсипавшись по кілометровому березі, кожен поринув у морські обійми, розкидавши вишуканий одяг по піску скільки сягає око, кожен поринувши у власну кульку з емоцій, хіти й страху. З ласки науки, що їх скликала на берег, усі спустилися зі своїх небес повільно до уламків човна, які вагалися, чи сідати на обмілину в піску, немов посланець, що боїться прибути на місце призначення. Вони підходять. І витягують його на сушу. І бачать. Умостившись на дні судна, звернувши погляд у небеса й випроставши руку вперед, лежить там те, чого раніше там не було. І побачили вони...

святого. Дерев'яною була та статуя. Кольоровою. У загортьці аж до п'ят, на горлянці – розітнута рана, але обличчя було цього не свідоме й покійно лежало божественно-безжурне. І нічого більше в човні, тільки цей святий. Сам-один. І всі гуртом, інстинктивно, підвели на мить очі, шукаючи на плесі океану обриси церкви; думка зрозуміла,

але водночас і думка нерозумна, позаяк немає ні церков, ані хрестів, ані стежок, море шляхів не має, море непоясненне.

Погляди десятка інвалідів і виснажених жінок, прекрасно-далеких, і лікарів, схожих на мишву, помічників та підданців, старих еротоманів, роззяв, рибалок, дівчаток – і один *святий*.

Розгублені й вони всі, і він. Очікують.

На березі в Деппері, одного дня.

Ніхто ніколи так нічого й не збагнув.

Ніколи.

– Повезете її в Дашенбах – це ідеальне узбережжя для купання у хвилях. На три дні. Одне занурення вранці й одне по обіді. Спитайте лікаря Тавернера, він забезпечить вас усім необхідним. Ось для нього рекомендації. Тримайте.

Барон схопив листа, навіть не поглянувши.

– Вона від цього помре, – мовив.

– Можливо. Але дуже мало ймовірно.

Тільки великі лікарі спроможні висловлюватися так цинічно точно. А Аттендель був найвеличнішим.

– Скажімо таке, бароне: можете собі тримати цю дівчину, замкнувши в замку, упродовж років, прогулюватися по білих килимах та спати посеред летючих людей. Та настане день – і якась емоція, яку ви не зможете передбачити, забере її у вас. Амінь. Або ж, погодившись на ризик, слухатиметеся моїх приписів і сподіватиметеся на Божу ласку. Море поверне вам вашу доньку.

Може, мертвою. Проте, якщо живою, то живою по-справжньому.

По-цинічному нестеменно.

Барон так і стояв без руху, тримаючи в руках листа, на півдорозі між собою й лікарем, зодягненим у чорне.

– Ви бездітний.

– Це геть неістотна обставина.

– Утім, дітей у Вас немає.

Глянувши на лист, повільно поклав його на стіл.

– Елізвін залишиться тут.

Запала тиша на мить, але лише на мить.

– Ні за що у світі.

Це сказав отець Плюш. Насправді ж фраза, яка народилась у його голові була складнішою й ближчою радше до такої: «Можливо, варто відкласти ухвалення рішень доти, доки при ясному розумі не поміркуєте про те, що...», – щось на кшталт цього. А втім, «Ні за що у світі», безперечно, легше для вимови та коротше речення, якому не важко прослизнути в ланки іншого, ледве торкнувшись поверхні мовчання, як несподіваному й непередбачуваному змієві.

– Ні за що у світі.

Це вперше за шістнадцять років, що отець Плюш наважився суперечити баронові в питанні, що стосується життя Елізвін. І відчув якийсь дивне сп'яніння: ніби він щойно викинувся з вікна. Панотець був людиною досить практичною: уже якщо в повітрі опинився, то чому б не спробувати полетіти.

– Елізвін поїде аж до моря. Я сам її повезу. Якщо треба, залишуся там на багато місяців, років, допоки вона не набереється сили, щоб зайти у воду абощо. І зрештою повернеться додому – живою. Будь-яке інше рішення було б ідіотизмом, ба більше – боягузством. Дарма що Елізвін боїться, а ми не маємо боятись, і я не боятимуся. Їй до смерті байдуже. Бо вона жити хоче. І те, чого хоче, матиме.

Годі було повірити, що він таке каже, отець Плюш. Не йняли віри, що це він.

– Ви, лікарю Аттерделю, анітрохи не розумієте про людей, батьків і дітей, анічогісінько. Тому я вам вірю. Правда завжди нелюдяна. Як ви. Я знаю, що ви не помиляєтеся. Мені вас шкода, але вашими словами я захоплююсь. А я, жодного разу в житті не бачивши моря, поїду аж до нього, бо мене надихнули ваші слова. Це найнісенітніше, найсміховинніше, найбільш нерозумне з того, що мені колись випадало робити. Проте на всій землі Кервола немає людини, яка мені завадить. Жодної.

Схопивши зі столу листа, він поклав його в кишеню.

Серце в грудях у нього калатало, як шалене, руки тремтіли, а у вухах чулося дивне дзижчання. І не дивина, подумав: не кожен день випадає змогти полетіти.

Тієї миті могло трапитися будь-що. Справді, часом трапляються миті, у які всюдисуща та логічна мережа випадкових послідовностей здається, заскочена життям зненацька, і сходиться у партер, змішуючись із глядачами, облишивши сцену, щоб там, під променями запаморочливої й несподіваної свободи, невидима рука виловила в безмежному лоні ймовірностей і серед мільйонів речей одну-єдину річ, дозволивши їй статися. У мовчазному трикутнику з цих трьох чоловіків проминали мільйони речей, які, можливо, у ньому вибухнули б, одна по одній, допоки раптом, як блискавка, коли розвіюється сяйво й курява, одним-одна, малесенька, з'являється в колі того часу та простору, сором'язливо намагаючись трапитися. І трапляється: барон – барон Кервол – розплакався, навіть не ховаючи обличчя в долоні, а лише відхилившись на спинку свого пишного крісла, ніби зборений втому, але й водночас ніби звільнившись від величезного тягаря. Як пропаща людина, але водночас як людина спасенна.

Плакав барон Кервол.

Його сльози.

Отець Плюш без руху.

Лікар Аттердель мовчки.

І нічого більше.

Про це все ніхто ніколи не дізнався на землях Кервола. Та всі без винятку донині переповідають те, що сталося *після*. Якою радістю було те, що трапилося потім.

– Елізвін...

– Дивовижне лікування...

– Море...

– Божевілля...

– Видужає, от побачиш...

– Помре.

– Море...

Море (бачив барон на мапах, складених географами) було далеко. Але передовсім (це бачив він у своїх снах) воно було жахливе, надміру прекрасне, страшенно сильне – нелюдяне й вороже – дивовижне. І потім воно мало інші кольори, запахи невідомі, звуки нечувані – воно було іншим світом. Дивлячись на Елізвін, він не міг уявити, яким чином дочка може наблизитися до всього цього – і не зникнути в безвість, розсіявшись у повітрі через хвилювання та несподіванку. Барон уявляв мить, коли вона повернеться, раптово, і прийме у свої очі море. Він міркував про це протягом тижнів. А відтак збагнув. Це було неважко, зрештою. Неймовірно, що йому це не спало на думку раніше.

– Як ми поїдемо до моря? – спитав його отець Плюш.

– Либонь, він заїде й забере вас.

Отже, вони рушили одного квітневого ранку, перетинаючи поля та пагорби, а надвечір п'ятого дня дісталися берега річки. Не було навколо ні села, ані хат, геть нічого. Одначе на воді гойдався тихо маленький вітрильник, що звався «Адель». Зазвичай плавав він водами Океану, перевозячи скарби та злидні, туди-сюди, між материком й островами. На носі мав скульптуру, волосся якої спадало до п'ят. Вітрила просоталися всіма вітрами далеких світів. Киль багато років підглядав за морським лоном. У кожному кутку невідомі аромати переповідали історії, якими списана шкіра на обличчях моряків. Це був двощогловий корабель. За волею барона Кервола вітрильник піднявся з моря течією річки аж сюди.

– Божевільний задум, – написав йому капітан.

– Я обсиплю вас золотом із голови до п'ят, – відповів на те барон.

І тоді, ніби химера, відійшовши від усіх розважливих курсів, двощогловий корабель, на ймення «Адель», приплив до цього річкового берега.

Й ось на невеличкому причалі, де зазвичай юрмилися маленькі шлюпки, барон пригорнув до серця доньку й мовив:

– Прощавай.

Елізвін мовчала. Опустивши на обличчя шовкову вуаль, поклала в батькові руки аркуш паперу, згорнений та запечатаний, розвернулася й пішла назустріч чоловікам, які мали відвести її на борт вітрильника. Уже майже впала ніч. Якби було бажання, усе могло би здатися сном.

Отже, Елізвін рушила до моря в найприємніший у світі спосіб (лише батьківська уява здатна таке вигадати), щоб її несла течія в танці зі звивів, пауз та гойдання, завченого річкою протягом багатовікових подорожей, і він, великий мудрець, єдиний знає, яким є найкращий, найспокійніший і найприємніший шлях до моря, під час якого з нею не станеться лиха. Вони спустилися вниз повільно та вивірено до міліметра, завдяки по-материнськи мудрій природі, поволі запливаючи у світ пахощів барвистих речей, які день за днем поволі показували їм віддалене, а згодом дедалі ближче лоно, що чекало на них. Змінювалося повітря, змінювалися світанки й небеса, обриси будівель, пташки й шум, обличчя людей на березі та слова, що вони промовляли. Річки впадали в річки, делікатне залицяння, річкові затоки як переспів душі. Майже невідчутна подорож. У голові Елізвін снують мільйони відчуттів, легких, як пушинки в повітрі.

Ще донині на землях Кервола всі переповідають про цю мандрівку. Кожен по-своєму. Хоча ніхто її не бачив на власні очі. Але то байдуже. Вони ніколи не припинять про неї розповідати. Бо ніхто не здатен забути про те, як було б чудово, якби кожен із нас мав свою річку, що приведе нас до моря, яке на нас очікує. А хтось – батько, коханий, хто-небудь – зможе, узявши нас за руку, знайти для нас цю річку – уявити її чи створити – і віддати нас її течії невагомістю єдиного слова «прощавай». Оце було б справжнє диво. Яким би *солодким* було життя, будь-чиє життя.

І речі не завдавали б нам кривди, їх несла б до нас течія, а ми могли би спочатку ледве зачепити їх, потім торкнутись і лише потім дозволити їм торкнутися нас. Ба навіть зранити нас. Убити нас. Байдуже. Одначе все нарешті стало б *людським*. Досить лиш чиєїсь

фантазії – батька, коханого чи будь-кого. І ця людина вигадала б для нас шлях, просто посеред цієї тиші, на цій землі, що не бажає розмовляти. Милостивий і прекрасний шлях. Шлях звідси до самого моря.

Обоє стоять непорушно, не зводячи очей із величезних водних просторів. Неймовірних. Справді. Хочеться прожити тут усе життя, навіть нічого не розуміючи, і далі споглядати. Море перед собою, узбережжя за плечима, зрештою, землю під ногами. А вони стоять там, непорушні. Елізвін та отець Плюш. Ніби зачаровані. Без жодної думки в голові, справжньої думки, а натомість лише подив. Зачудування. І тільки коли сплигло безліч хвилин – вічність – Елізвін нарешті, не відводячи очей від моря, мовила:

– Але ж десь воно закінчується?

За сотні кілометрів, у самоті свого величезного замку, чоловік підносить до свічки аркуш паперу й читає. Кілька слів, лишень один рядок. Чорним чорнилом.

*Не бійтеся. Бо я страху не відчуваю. Та, що Вас любить.
Елізвін.*

Згодом за ними приїде екіпаж, бо вже надвечір'я й на них чекають у готелі. Коротка подорож. Шлях уздовж узбережжя. Навкруги – ні душі. Майже ані душі. У морі – а що він там робить, у морі? – художник.

7

На Суматрі, перед північним узбережжям Пангеї, кожні сімдесят шість днів здіймався над водою острівець у формі хреста, укритий густою зеленню, на око незалюднений. Протягом кількох годин його можна було побачити, а потім він знову опускався в море. На узбережжі Каркаїшу рибалки знайшли уламки вітрильника «Давемпорт», який затонув за вісім днів до того на іншому краї світу, у Цейлонському морі. Дорогою у Фархадхар до моряків підлетіли дивні сяйливі метелики, які оглушували та навіювали меланхолійність. У водах Богадору зник конвой із чотирьох військових кораблів, які проковтнула одна величезна хвиля, що здійнялася нізвідки серед білого дня, коли стояв цілковитий штиль.

Адмірал Лангле повільно гортав папери з усіх кінців світу, які, очевидно, жили його божевілля. Листи, виписки з бортових журналів, газетні вирізки, протоколи допитів, конфіденційні звіти, депеші з посольств. Було всього. Холодність офіційно-ділової епіграфіки чи звіряння сп'янілих моряків-мрійників, байдуже перетинали світ, щоб дістатися на цей його стіл, де іменем Королівства Лангле виводив гусячим пером межу між тим, що в Королівстві вважатимуть за *правду*, і тим, що забудуть як *неправду*. З морів усієї земної кулі, сотні постатей та голосів, що діставались один за одним цього письмового столу, щоб їх проковтнув вердикт, тонесенький, як нитка чорного атраменту, вишитого рівним почерком в оправлених шкірою книгах.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

MOPE OKEAN

Алессандро
Барікко

Примітки

1

Гра бульбашок у шампанському або будь-якому іншому ігристому вині.

[Повернутися](#)